

ילדות אומללה

יהודה אטלס, ילד נושך, הד ארצי, 93 עמ'.

ה אם הילדות היא באמת התקופה המאושרת בחיינו, או שאולי מעדיפים כולנו, כפי שאמר הסופר האוסטרי תומס ברנהרד, להעמיד פנים שכך היתה ולשכוח כמה היתה אומללה? חלק מהסיפורים שקובצו בספר ודאי שאינם מתארים ילדות מאושרת. אלה הסיפורים בעלי האופי

חברה של יצרים ושינאה

דיעות אחרונות
המוסף לשבת
21.7.2000
עמ' 27-28

הביוגרפי, הכתובים בסיגנון שהיקנה לאטלס מעמד כסופר ילדים מהשורה הראשונה. הסיגנון, המופר היטב משירת הילדים שלו, מצליח ליצור רושם של ילד-מספר, שדבריו נמסרים ללא עריכה, בזרימה חופשית המתארת חוויות אותנטיות. עם זאת, אטלס לא מוותר על התבוננות מפרספקטיבה מאוחרת בחוויות הילדות, במלוא המורכבות והסתירות שלהן, התבוננות המזדהה לעיתים קרובות עם העלבון, הזעזוע האכזבה והכאב שעוררו, אך גם מעניקה לחוויות תובנות מאוחרות, מפוכחות עד כאב, של המבוגר.

כך, לדוגמה, הסיפור 'ילד נושך' מתאר ילד שהצליח להתגונן מפני חברת הילדים האלימה רק באמצעות הנשיכה החייתית ואת עונש המכות שספג בגינה מאביו. למרות כעסו, ששב ומתפרץ לאחר שנים, הוא מעיר, כבדרך אגב כביכול: „עיקר שכחתי: מאז המכות ההן לא נשכתי שוב, אפילו פעם אחת” (עמ' 18).

משכנעים במיוחד בעיני הם הסיפורים הראשונים בקובץ, המתארים חוויות ילדות במושב קטן בארץ בשנים של טרום מדינה. עולה מהם תמונה של חברה קשה, הנלחמת על הקיום היומיומי שלה וחיה כמעט על סף העוני, בצל מלחמת העולם השנייה, בניתוק מהקרובים באירופה ובחרדה נוראה לגורלם. הישוב הקטן, שמתאר אטלס, מלא יצרים, והשינאה והקינאה תפסו בו את מקומן של הרעות והסולידריות המיתולוגיות. מהסיפורים האלה עולה גם תמונה קשה מזעזעת של חברת ילדים אלימה וחסרת רוח ועדנה, ילדים שזכו לרגעי חסד מעטים עם הוריהם. הפגנת אהבה ורוך ורגעים אינטימיים עם המשפחה מצטיירים בסיפוריו של אטלס כמעטים וכנדירים, ואולי בשל כך היטיבו להיחקק בזיכרונו. חברת הילדים שאטלס מתאר גדלה כאילו מעצמה

ונמצאה בעימות מתמיד עם חברת המבוגרים הסמכותית. ההורים הם מקור הסמכות העליונה, ואת הסמכות הזאת הם שואבים לא אחת מהפעלת כוח על הילדים, גם כוח פיסי. המורים הם מקור הסמכות האולטימטיבית, ואין מי שמעז לקרוא עליה תגר, לא בקרב ההורים ולא בקרב הילדים – עד גילוי של חולשה מצד אחד המשתתפים במישחק הזה, המנוצלת מייד כדי להתעלל בו.

אחד הסיפורים הקשים בספר, בשם 'המורה להיסטוריה', מתאר מורה שהיה עוף מוזר, גם בשל מראהו הפיסי (צולע ובעל צלקות) והמיבטא הזר שלו, וגם בשל הניסיון שלו ללמד היסטוריה לא בדרך השיגרתית אלא בדרך אינטלקטואלית, שנתפסה כמגוחכת. פרשת ההתעללות במורה, שבראייה לאחור מבין אטלס שהיה הטוב שבמוריו, הוא סיפורה של חברה לא סובלנית לזר ולשונה. הייתי רוצה לראות בעתיד את הסיפור הזה במיקראות לספרות של בתי הספר, ולא רק בשל האיכויות הספרותיות שלו.

'ילד נושך' הוא קובץ שבו למעשה שני סוגים של סיפורים, והיה ראוי אולי לכלול אותם בשני קבצים נפרדים. הסיפורים האחרונים כתובים אומנם באופן מקצועי, אבל שייכים למיסגרת המקובלת והשיגרתית של כתיבה לילדים. יחודו של הספר בעיקר בארבעת הסיפורים הראשונים שלו, סיפורים שכוחם בכנותם וביכולת להתבונן באומללותה של הילדות בפיקחון רב, וגם למצוא בה רגעים לא מעטים של חסד ועדנה.